

Pojem náboženská politická strana v kontexte definície politických strán

Jozef Lenč

Resumé

Scope of the research of this article is a problem of narrowly specific element of the political and party system. Field on which research is specialized is connected with religion, religiousness of society, more precisely with attribute of religious political parties and subsequently with determination of their position in modern political systems. Subject of the analysis are therefore problems of the definition, determination and importance of religious political parties in political system. Problems of relation between religion (primarily most distinguished monotheistic religions) and political system will be delimited by definition of political party, later religious political party and determination of priorities, task and duties of these political parties. Additional chapters subsequently focus on the research of the electorate of given political parties and also on identification of ideal forms of government that are most suitable for fulfillment of ideas of these political parties.

Objektom výskumu predloženého článku je, problematika úzko špecifického elementu politického a stranického systému. Oblasť, na ktorú sa zameriava, je bytostne spojená s náboženstvom, religiozitou spoločnosti, presnejšie s atribútom náboženských politických strán a následne s vymedzením ich miesta v moderných politických systémoch. Predmetom analýzy sa tak stáva problematika definície, determinácie a významu náboženských politických strán v politickom systéme. Problematika vzťahu náboženstva (primárne najvýznamnejších monoteistických náboženstiev¹) k politickému systému bude ohraničená definíciou politickej strany, neskôr náboženskej politickej strany a vymedzením priorít, úloh a funkcií týchto politických strán. Ďalšie kapitoly sú následne zamerané výskum elektorátu daných politických strán a tiež identifikovania ideálnych foriem vlády, ktoré sú pre naplnenie ideí týchto politických strán najoptimálnejšie.

Otázka koexistencie náboženstva a politiky však nie je len vecou súčasnosti a preto je nevyhnutné, aby sa časť výskumu zamerala definovaním samotného pojmu náboženstvo a spôsobov jeho vnímania v kontexte predkladaných vierovyznaní. Táto oblasť je pre

---

¹ V práci sa zameriam primárne na vzťah židovstva, kresťanstva a islamu k existencii politických strán, aktívnemu zapájaniu sa do politiky a ovplyvňovaniu politického systému zo strany spomenutých náboženstiev, keďže práve tieto náboženstvá sú dominantné v Európe resp. v oblastiach, ktoré s Európou susedia a dominantne ju ovplyvňujú.

postavenie takto orientovaných strán jednou z primárnych, lebo najmä rôzne chápanie vlastného náboženstva, osobnej zbožnosti (viery) či spoločensko-politického života výrazne determinuje programové ciele politických strán ako i spôsoby regrutovania straníckych elít či záujem zo strany elektorátu, ktoré sa kreujú na princípe náboženskej príslušnosti. V tomto smere je dôležité presné stanovenie zlomového obdobia, udalosti, ktorá výrazne ovplyvnila súčasnú „renesanciu“ religiozity modernej spoločnosti respektíve jej špecifickej časti. Napriek tomu, že sa na základe prác súčasných politológov, religionistov, sociológov či filozofov po páde bipolárneho sveta po roku 1989 dostala táto oblasť do popredia primárne medzinárodnej politiky, je dôležité poznamenať, že téma vzťahu politiky (svetského)² a náboženstva (duchovného)³ dvoch odlišných elementov pôsobiacich v človeku a jeho prostredníctvom v spoločnosti, je stará ako človek samotný. Z tohto pohľadu všetky významné monoteistické náboženstvá, ktoré sú súčasťou výskumu predloženej práce, boli už vo svojej podstate „vystavené“ otázke definovania a determinovania postavenia oboch atribútov ľudského života. Podstatou týchto sa stalo samotné vnímanie a chápanie suverenity respektíve miery podriadenosti ľudského elementu vo vzájomnom vzťahu Človek-Boh, ale v neposlednom rade i vo vzťahu Človek-Človek. Pri podrobnejšej analýze oboch je možné dospieť k viacerým východiskám, ktorých sumarizáciou sa zaoberá predkladaný článok.

Dôležitou kategóriu, ktorú je potrebné spomenúť v prípade hľadania definície náboženských politických strán a samotného vymedzenia politických strán v jednotlivých náboženských koncepciách, je vzťah náboženstva k politike. Z tohto dôvodu v krátkosti spomenieme jednotlivé prístupy. V prípade ortodoxného židovstva a islamu možno hovoriť o viac-menej podobnom prístupe k politike⁴ a politickému životu, však prístup kresťanského postoja je vývojovo zložitejší a čiastočne odlišný. Všetky náboženské smery však zhodne

² Politika – už na počiatku starovekých postojov k tomuto atribútu spoločnosti bola oblasť politiky chápaná ako súčasť svetského napr. Aristoteles - *Politika*; v kresťanskom poňatí napr. sv. Augustín – *De civitate Dei*; sv. Tomáš Akvinský; táto otázka sa taktiež objavuje v pápežských encyklikách 19. a 20. storočia apod.; v islamskom poňatí napr. al-Farabí; ibn-Tajmija; al-Afghání; Rašíd Rída alebo Alija Izedbegovič; v židovskom poňatí predovšetkým Moše ben Maimon a iní.

³ Náboženstvo – podobne ako v prípade politiky je už od počiatkov starovekých filozofických smerov chápaná ako atribút zahrňujúci duchovné (spirituálne) atribúty ľudského života. Vo všetkých skúmaných monoteistických náboženstvách je však náboženstvo a duchovný svet postavený nad svetom svetským a teda i politikou; **Pozri:** Eliade, M.: *Dějiny náboženského myšlení*. OIKOYMENH, Praha 1997. Odlišné chápanie náboženstva a jeho vzťahu k svetskému je však v niektorých prístupoch antických filozofov či neskoršie v období osvietenstva a filozofických smeroch výrazne ovplyvnených ateizmom.

⁴ Vzťah ortodoxného židovstva k politike a štátu z pohľadu súčasnej politológie veľmi dobre spracoval Čejka, M.: *Judaizmus, politika a Štát Izrael*. MPÚ Brno 2002 s.53-73. Kde okrem iného konštatuje, že judaizmus „podobne ako islam sa sústredil na právny kódex, ktorý pokrýval všetky verejné i súkromné záležitosti (vrátane politiky).“ (Čejka, 2002:67) Taktiež negativistický postoj ortodoxných židovských komunít, predovšetkým tzv. charedim, k samotnej existencii izraelského štátu založeného na princípoch sionizmu (židovský nacionalizmus), ktorý je podľa nich importovaným javom a tak v rozpore s tradičným židovstvom.

pristupujú k svetskému životu a politike, ktorá je jej súčasťou ako „podriadená“ oblasť života spoločnosti.

Vo všeobecnosti platí, že chápanie politiky zo strany moslimov je primárne založené na duchovných a morálnych základoch islamu a takto je priamo riadená Božími príkazmi, ktoré sú zhrnuté vo Svätom Koráne. Forma akou by mala byť organizovaná oblasť politiky je zhrnutá v niekoľkých zásadách.

Prvá z nich je založená na priamej zvrchovanosti Božích príkazov nad skutkami jednotlivca ale i celej spoločnosti. Suverenita štátu tak neprislúcha žiadnemu svetskému vládcovi a ani samotným ľuďom, ktorí len vykonávajú a presadzujú (a podriaďujú sa) Božie právo a vôľu na zemi.⁵

V druhej zásade sa uvádza, že islamský štát (štát moslimov) bol vytvorený, aby presadzoval Božie zákony a ako taký a priori nemôže byť podriadený a ovládaný žiadnou neislamskou autoritou (politickou stranou) v opačnom prípade by existoval v rozpore s duchom islamu. (Korán 4:141; 24:51, 55; 58:21-22)⁶

Tretia zásada sa zameriava na právne postavenie vodcu (vládcu, monarchu) v rámci islamskej spoločnosti. Vzťahy v politickom systéme islamského štátu sú riadené na základe zmluvy, kde na jednej strane stojí politická autorita (monarcha, prezident), ktorého si vyberá ľud a legitimita jeho moci tak pochádza od ľudu a na strane druhej Boh. Oba ľudské prvky si však musia plniť povinnosti voči Bohu. Zrieknutie sa tejto poslušnosti znamená stratu spomenutej legitimacy.⁷ V tomto smere je potrebné podotknúť, že politický reprezentant spoločnosti (politická strana) je volený ľuďom, ale zodpovednosť je primárne mierená voči Bohu a sekundárne voči ľudu.

Štvrtý okruh problému je zameraný na samotný Svätý Korán. Tento v islamskom štáte preberá úlohu ústavy, základného právneho dokumentu (normy). Korán okrem už spomenutého, nariaďuje moslimom napríklad riešiť bežné, ale aj politicko-spoločenské záležitosti formou porád (aš-šúra) a tak vytvára možnosť (právny základ) kreovať zákonodarné zbory a tiež rôzne formy poradných orgánov na všetkých úrovniach samosprávy, štátnej správy ako i na medzinárodnej úrovni. Islamské krajiny napríklad ako jediné na svete

---

⁵ „Ved' moc všetka patrí Bohu“ (Korán 4:139).

⁶ „A tí, ktorí poslúchajú Boha a posla Jeho a obávajú sa Boha a sú bohabojní, tí zaiste budú úspešní“ (Korán 24:51); „Boh prisľúbil tým z vás, ktorí uverili a zbožné skutky konali, že z nich učiní nástupcov na zemi, tak ako už učinil nástupcov tých, ktorí boli pred nimi.“ (Korán 24:55); „Boh našiel v nich zaľúbenie a oni našli zaľúbenie v Ňom – a títo tvoria stranu Božiu! A čo nebudú tí, ktorí náležia k strane Božej, blažení?“ (Korán 58:22).

⁷ „...sú medzi nimi iní, ktorí sa odvrátili. Všetka bude im stačiť peklo ako trest spaľujúci!“ (Korán 4:55-58).

majú medzinárodné organizácie a poradné zbory založené na náboženskom princípe.⁸ Z toho možno usudzovať, že riešenie problémových oblastí spôsobom kreovania poradných orgánov nie je len prejavom demokratického zriadenia ale i dôležitým náboženským príkazom a tak i morálnou povinnosťou.⁹

Poslednou zásadou je v chápaní štátu z pohľadu islamu je dôvera. Dôvera občana ku svojim politickým reprezentantom. Podľa islamského práva je táto zabezpečená len vtedy, ak je týmto predstaviteľom moslim, riadiaci a podriaďujúci sa Svätému Koránu. Človek, ktorý má záujem o funkciu hlavy štátu, reprezentanta politickej moci v štáte, musí byť skutočne veriacim moslimom. Táto podmienka má zabezpečiť naplnenie všetkých, vyššie uvedených záväzkov a povinností štátu voči Bohu a taktiež má zaistiť práva náboženských a iných menších žijúcich v danom islamskom štáte. (Hammudah, 1993:78-82)

Kresťanský prístup k štátu je od prvopočiatku výrazne odlišný napriek tomu, že postupom času sa vzťah náboženstva a štátu začal opätovne prejavovať v intenciách dominantného a podriadeného prvku. V čase raného kresťanstva bolo učenie Ježiša Nazaretského a jeho učeníkov vo vzťahu k politike výrazne introvertný. Ranní kresťania boli v prístupe k politike a verejnému životu ako takému výrazne indiferentní. „Nič nám nie je ľahostajnejšie ako štát.“ (Tertulianus in. Krsková, 2002:97) Kresťania síce tak ako im bolo prikázané dávali cisárovi čo je cisárovi, však k odmietali priamu účasť na politike a taktiež nepociťovali pocit zodpovednosti za chod vecí verejných. Niektorí z kresťanských svätcov prvých rokov pokladali štát za zlo a hriech (sv. Chrysostom) i napriek tomu, že sv. Pavol v Liste Rimanom napísal, aby sa každý podrobil svetským úradom, pretože každá moc pochádza od Boha, a kto sa jej nechce podriaďiť, prieči sa samotnému Bohu a Jeho poriadku. Výrazná zmena vo vzťahu nastáva po prijatí Milánskeho ediktu (r. 313) a následnom „zoštátnení“ kresťanstva. Toto postupne vychádza z ilegality a podobne ako v prípade islamu sa stáva náboženstvom štátnym resp. štát a jeho reprezentácia sa dostávajú pod dominanciu náboženstva. „Kresťanstvo teraz prenikalo do všetkých politických inštitúcií, náboženského presvedčenia, filozofického myslenia, umenia a kultúry. Takto sa kresťanstvo stalo formálne štátnym náboženstvom, katolícka cirkev štátnou cirkvou...“ (Küng, 2003:61-62)

⁸ Patrí sem napríklad Organizácia štátov islamskej konferencie (OIC, 1972), ale i množstvo iných nevládných organizácií, ktoré sa spravidla kreyú z podnetu islamských krajín napr. Svetový moslimský kongres (Pakistan), Moslimská svetová liga (Saudská Arábia) a pod. Viac napríklad Huntington, S.P. *Střet civilizací*. RYBKA PUBLISHERS, 2001.

⁹ „Odpusť im teda a pros za nich o odpustenie **a porad' sa s nimi v každej záležitosti**. A až dospeješ k rozhodnutiu, spoľahni sa na Boha, lebo Boh miluje tých, ktorí sa na neho spoliehajú.“ (Korán 3:159); „...a záležitosti **na základe porady** medzi sebou vykonávajú a z toho čo sme im uštedrili rozďávajú...“ (Korán 42:36-38).

V nasledujúcom období sa venuje vzájomnému prepojeniu Božieho a svetského v elementu v medziach politiky, predovšetkým sv. Augustín. V diele *De civitate Dei* sa zamýšľa nad vzťahom medzi štátom svetským (reprezentovaným príkladom Kaina) a štátom smerujúcim k Bohu (reprezentovaného príkladom Ábela). Podľa neho Boží štát kresťanov je v neustálom konflikte s pozemským štátom, avšak predpokladá a verí, že prvý z nich z tohto stretu vzíde ako víťaz. Štát ako taký však sv. Augustín a priori nezavrhuje, ale požaduje od neho a najmä od ľudí, aby slúžil Bohu a Cirkvi. Štát (človek, svetská moc) má z tohto dôvodu primárne podliehať cirkvi (Bohu) predovšetkým oblasti morálky, práva a naplňania Božích prikázaní. Sv. Augustín „*nesníva o teokracii, ale o dohode, konkordáte: cirkev bude (má) rešpektovať svetský štát ako organizáciu, ktorá má na starosti svetské veci, materiálne záležitosti a v určitom čase a priestore ich musí riadiť aj pomocou násilia.*“ (Krsková, 2002:108) Cirkev mala mať v jeho koncepcii na starosti predovšetkým veci duchovné opateru o duše a morálne „blaho“ spoločnosti. Navzdory tomu, že sv. Augustína „*nezaujímali inštitúcie a jednotlivci: mal ďaleko od toho, aby Boží štát politizoval a klerikalizoval.*“ (Küng, 2003:76) sa jeho dielo postupne „*zneužíva na velebenie rímskej cirkvi a pápeža ako Božieho štátu.*“ (Küng, 2003:76)

Táto idea sa však nenaplnila. Výrazná zmena postoja cirkvi, ako reprezentanta kresťanstva, voči svetskej moci, štátu, sa odohrala predovšetkým na konci 6. storočia formulovaním zvrchovanosti moci pápeža nad mocou svetskou a povinnosťou tejto chrániť cirkev.¹⁰ Neskôr vyvrcholila v otvorenom konflikte o investitúru, ktorú viedol pápež zástupca *civitas Dei* a cisárom reprezentantom *civitas terrena*. Dochádza tak k výraznej politizácii kresťanstva. Cirkev si postupne presadzovala nárok, právo vlády nad svetom. Táto snaha je spojená predovšetkým so štvrtým ekumenickým koncilom v Lateráne (1215) a taktiež s osobou pápeža Inocenta III. (1198-1216). Od stredoveku sa tak cirkev prezentovala „*ako úplne nezávislý vládny orgán, ktorému sa niekedy podarilo takmer úplne ovládať aj sekulárnu moc.*“ (Küng, 2003:114)

S nástupom renesancie, oslabení katolicizmu v čase reformácie a predovšetkým osvietenstvom sa však postupne oslabovala dominancia moci cirkevnej nad mocou svetskou. V tomto období je možné opätovne vnímať postoj a vzájomné pôsobenie oboch v kontexte pôvodného vnímania a to, že čo je cisárovi cisárovi a čo je božie Bohu. Cirkev sa vzdáva snáh o ovládnutie svetského života a primárne sa zameriava na oblasť duchovného života.

---

¹⁰ V tomto smere ide predovšetkým o formulácie a postoje prezentované pápežom Gregorom I. Veľkým (590-640), ktorý spomenutú ideu ako prvý formuloval. Pozri Küng, H.: *Dejiny katolíckej cirkvi*. SLOVART, Bratislava 2003 s.88-92; Krsková, A.: *Štát a právo v európskom myslení*. IURA EDITION. Bratislava 2002 s. 108-110 alebo Johnson, P.: *Dejiny kresťanství*. Brno 1999.

Z pozície svetských ideológií, predovšetkým liberalizmu¹¹ a socializmu¹², sa opätovne dostáva do popredia požiadavka odluky štátu a cirkvi.

Súčasný stav vzťahu jednotlivých monoteistických náboženstiev asi najvýstižnejšie charakterizoval Francúz **Gilles Kepel** v práci s príznačným názvom *Božia pomsta* s podtitulom *Kresťania, židia a moslimovia znovu dobývajú svet*. V nej presvedčivo definuje kľúčové historické míľniky, ktoré spôsobili rázny prielom v postoji spomenutých náboženských hnutí v kontexte spoločenského a politického diania. Táto do veľkej miery súvisí so súčasnou „fundamentalizáciou“¹³ monoteistických náboženstiev a posilnením aktívnej participácie náboženských hnutí a politických strán v politike. Obdobie „renesancie“ religiozity postmoderných spoločností zasadil do obdobia konca sedemdesiatych rokov minulého storočia a spojil s udalosťami, ktoré najvýznamnejšie ovplyvnili posilnenie daného stavu. Podľa Kepela práve v rokoch „1977, 1978, 1979; behom každého z týchto troch rokov došlo v judaizme, v kresťanstve i v islame k prevratnej zmene.“ (Kepel, 1996:12) Zmenami, ktoré takto ovplyvnili religiozitu spoločnosti a posilnili jej význam nie len v oblasti súkromného života ľudí, ale v mnohých prípadoch predovšetkým politiku a kreovanie politických strán úzko prepojených s náboženstvom, rozumie nasledujúce udalosti.

Pre judaizmus (židovstvo) bolo spúšťacím elementom predovšetkým víťazstvo politickej strany Likud, reprezentujúcu politickú pravicu, v parlamentných voľbách v roku **1977**. Likud¹⁴ okrem dominantnej ideológie sionizmu¹⁵ (resp. náboženského sionizmu)

¹¹ Liberáli obyčajne vnímajú náboženstvo ako atribút rýdzo súkromný, závisiaci najmä na individuálnom rozhodnutí jednotlivca. Ochrana náboženských slobôd je základom vzťahu Človek-Boha a zabezpečí ho len oddelenie náboženstva od štátu resp. cirkvi od štátu. Pozri: Heywood, A.: *Politické ideologie*. Eurolex Bohemia. Praha, 2005 s. 284.

¹² Socialisti sa obvykle stavajú k náboženstvu a všeobecne k občianskej religiozite negatívne. Vnímajú ho ako jeden z pilierov ideológie vládnucej triedy. Preferujú ateizmus. Pozri: Heywood, A.: *Politické ideologie*. Eurolex Bohemia. Praha, 2005 s. 284.

¹³ Pojem **fundamentalizmus** pochádza z latinského *fundamentum*, ktorý znamená základ. Tento termín bol po prvý krát použitý na začiatku 20. storočia v prostredí americkej protestantskej komunity. V tomto smere zohrali významnú rolu najmä publikácie pod súhrnným názvom *Základy (The Fundamentals)*. Prvky náboženského fundamentalizmu sa v jednotlivých monoteistických náboženstvách objavujú už v minulosti napríklad Thomas Münzer, Ján Kalvín (kresťanstvo), ibn Tajmíja, ibn Abd al-Wahháb neskôr hnutie saláfija (islam) alebo Šebataj Cvi, Izrael ben Eliezer (židovstvo). Napriek tomuto je pojem náboženský fundamentalizmus úzko spojený s koncom 20. storočia a tendenciou návratu k základom a pilierom jednotlivých náboženstiev. Často krát sa na fundamentalizmus nazerá ako na určitú formu nábožensko-politickej ideológie. Viac pozri: Heywood, A.: *Politické ideologie*. Eurolex Bohemia. Praha, 2005 s. 279-301; Armstrongová, K.: *Dějiny Boha*. ARGO, Praha 1996 s. 305-401.

¹⁴ **Likud** (Jednota) pôvodne blok malých pravicových strán, ktorý krátko po skončení tzv. Šesťdňovej vojny (1967) založili pravicový radikál Menachem Begin a generál izraelskej armády Ariel Šaron. Likud sa po prvýkrát zúčastnil voľieb v roku 1973, v roku 1977 prerušil svojim víťazstvom tridsaťročné dominantné postavenie izraelskej ľavice. Viac pozri: Čejka, M.: *Izrael a Palestína*. Centrum strategických štúdií. Brno 2005

¹⁵ **Sionizmus** (sion v hebrejčine Božie kráľovstvo) politické, nacionalistické hnutie s cieľom vytvoriť židovskú domovinu tj. národný židovský štát. S touto myšlienkou po prvýkrát vystúpil Theodor Herzl na svetovom

reprezentovali a významne podporovali i náboženské komunity pôsobiace v izraelskom politickom systéme.¹⁶ Rok **1978** je významný predovšetkým z pohľadu posilnenia vplyvu katolicizmu tak v oblasti vo vnútri politických systémov, ako aj z pohľadu medzinárodnej politiky. Práve v tomto roku bol zvoleným za pápeža poľský kardinál a krakovský biskup Ján Pavol II. „*Týmto ... skončilo obdobie tápania pokoncilovej doby, kedy si množstvo katolíkov, – dezorientovaných modernizáciou obradov a učenia, ktorú často nepochopili - kládlo otázku svojej identity.*“ (Kepel, 1996:13) Nový pápež všetko zmenil, zbavil cirkev a veriacich pochybností a oživil vplyv a aktívne zapájanie sa katolicizmu do politiky. „*Jeho nová evanjelizácia pri pozornejšom pohľade znamenala novú katolizáciu a cieľom jeho verbálneho ekumenizmu bol v podstate návrat ku (fundamentom) katolíckej cirkvi.*“ (Küng, 2003:213) Posledným zo spomenutých rokov je rok **1979** a sním spojená renesancia politického islamu. „*Sedemdesiate roky vyniesli islamské hnutia do popredia politickej scény od Malajzie až po Senegal, od moslimských sovietskych republík po predmestia európskych miest obývaných miliónmi usadlých moslimských prisťahovalcov.*“ (Kepel, 1996:14) V tomto smere vystupuje do popredia prioritne iránska islamská revolúcia, zahraničná deklarovaná a tiež realizovaná podpora afganskému hnutiu odporu voči sekularizácii a okupácii zo strany Sovietskeho zväzu (1979-1989). Obe spomenuté udalosti s najväčšou pravdepodobnosťou posilnili a determinovali súčasné medzinárodné postavenie a vnímanie politického islamu.¹⁷

Z dôvodu postupného rastúceho vplyvu a významu náboženstva, religiozity v rámci spoločenského života jednotlivých krajín, ktoré za počalo v spomenutom období, posilnilo sa i postavenie politických strán koncipovaných na náboženskom princípe. Kým však pristúpime k definovaniu týchto strán je potrebné determinovať pojem politickej strany a prípadne i jej funkcií. Táto nám následne umožní presnejšie vymedzenie samotného pojmu náboženskej politickej strany, ktorá je objektom analýzy predkladanej práce.

---

sionistickom kongrese v Bazileji (1897). Spočiatku socialistické idey po roku 1948 (1967) prevzali najmä pravicové (nacionalistické) a náboženské politické subjekty. Viac pozri: Heywood, A.: *Politické ideologie*. Eurolex Bohemia. Praha, 2005 s. 299; Čejka, M.: *Judaizmus, politika a štát Izrael*. MPÚ. Brno 2002; Mendel, M.: *Náboženství v boji o Palestinu*. Atlantis. Brno 2000.

¹⁶ V tomto smere predovšetkým hnutia osadníkov úzko spojené s ortodoxnými náboženskými komunitami napríklad osadnícke, militantné hnutie *Guš Emunim* (Blok verných) a pod., taktiež politickej strany Šas, Jahadut Ha-tora, Techija, Kach a pod. Viac pozri: Čejka, M.: *Judaizmus, politika a Štát Izrael*. MPÚ Brno 2002 s.93-144; Mendel, M.: *Náboženství v boji o Palestinu*. Atlantis. Brno 2000 s. 47-50; Čejka, M.: *Izrael a Plaestina*. Centrum strategických studií. Brno 2005 s. 126-127.

¹⁷ K ďalším udalostiam, ktoré okrem Iránu (1978/79) a Afganistanu (1979-89) spôsobili postupnú radikalizáciu určitej časti spoločensko-politickej reprezentácie moslimov boli napríklad štátom realizovaný terorizmus a následné násilné potlačenie sunnitskej opozície baasistickým režimom v Sýrii (1978-82), snaha o obsadenie Veľkej mešity v Mekke a zosadenie vládnucej rodiny Saúdov v Saudskej Arábii (1979), atentát na egyptského prezidenta Sadata (1981) a pod. Viac pozri: Mndel, M.: *Islámská výzva*. Atlantis. Brno 1994 s. 7-11 a 39-49; Kepel, G. *Boží pomsta*. Atlantis. Brno 1996 s. 14 a 33-35.

Definície politickej strany

Skôr než vymedzenie samotnej problematiky náboženských politických strán, ktoré sú programovo primárne kreované na religióznom princípe, je potrebné definovať a následne vymedziť pojem politická strana. Z tohto dôvodu bude nasledujúci text zameraný na určenie toho, čo chápeme pod pojmom politická strana. Taktiež poukáže, že s definovaním tohto pojmu to, nie je až tak jednoduché, keďže existujú diametrálne odlišné prístupy zo strany tak politológov, filozofov či sociológov skúmajúcich predmetnú oblasť.

Pri snahe o vymedzenie toho, čo si predstavujeme pod slovným spojením politická strana je možné v úvode konštatovať nasledovné: *politická strana* je významnou súčasťou moderného politického systému, bez ktorej si len ťažko vieme predstaviť efektívne fungujúci politický systém. Politické strany sa začali formovať na základe rozmanitých príčin. Jednou z nich bola aj snaha o sprostredkovanie kontaktu medzi mocou a verejnosťou, presnejšie vymedzenie vzťahu občan a politika. Politické strany sa preto primárne podieľajú najmä na „agregácii záujmov jednotlivcov a skupín, teda konfrontácií ich požiadaviek, potrieb, názorov a postojov“ (Říchová, 2002:87) a na transformácii týchto záujmov do uceleného programu, ktorého výsledkom má byť jeho praktická realizácia. Takto sa stávajú dôležitým katalyzátorom, ovplyvňujúcim selekciu „vstupov do politického systému“ (Říchová, 2002:87), na základe ktorých sa potom vyprofilujú výstupy v podobe už spomenutých programov.

V rovine determinovania vzťahu moci a verejnosti sa politické strany dostávajú do priameho kontaktu s fenoménom moci¹⁸. Politická moc je takto úzko prepojená s problematikou politických strán. Na základe tohto potom možno zreteľne stanoviť úlohy a funkcie strán v politickom systéme. Politickú moc je prípustné prezentovať z rôznych pohľadov. Po prvé, ako schopnosť dosiahnuť, aby sa realizovali potrebné kroky, mobilizovali zdroje, použilo a využilo viac či menej čokoľvek potrebné na dosiahnutie stanovených cieľov (Rosabeth Moss Kanter, 1977), alebo tiež ako relatívna rovnováha zdrojov jednotlivých vzťahov, vrátane peňazí, času, vedomostí, zbraní, publicity, organizovania, sociálnych kontaktov a statusu (R. Dahl, 1957). Ďalšie vnímania politickej moci ju charakterizujú, ako

---

¹⁸ **Moc** – pojem, ktorý málokedy absentuje v akejkoľvek politologickej analýze, ale podobne ako väčšina politologických pojmov je obtiažne definovateľný. Napriek tejto rôznorodosti v pohľade na moc je možné konštatovať, že vo svojej podstate sa moc vzťahuje na schopnosť (aktívnu alebo pasívnu) jedného činiteľa ovplyvňovať postoje alebo správanie iného. Problematikou moci sa zaoberali už Rimania napríklad Cicero (*Potestas in populo, auctoritas in senatu*), neskôr Hobbes (*Leviathan*) a v 20. storočí Weber (*Economy and Society*), Dahl (*Modern Political Analysis*), McFarland (*Power and Leadership in Pluralist Systems*) a iní. Podrobnejšie o problematike moci (politickej moci) pozri **Braud, P.**: Od moci vo všeobecnosti k politickej moci. In.: Grawitzová, M., Leca, J. (ed.): *Rozprava o politickej vede I.* KM-system. Prešov 1999.s. 295-346.

základnú energiu schopnú zaviesť a udržať v chode činnosť, ktorá premieňa zámer na realitu, alebo inak – dispozícia premeniť zámer na realitu a následne ju udržať (Joseph V. Quigley, 1991). V rámci spomenutého vzťahu Moc-Verejnosť, je možné o politickej moci uvažovať v rozmedzí vzájomnej pozície, v rámci ktorej sú niektorí aktéri v postavení, v ktorom pripravujú rešpektíve predkladajú zákony, pomocou ktorých sa následne mení a meria pozícia, status ostatných. Následné nerovné postavenie a rozdelenie životných šancí je dôsledkom stanovených mocenských štruktúr (Ralph Darendorf, 1988)¹⁹

K definovaniu pojmu politická strana je z tohto pohľadu potrebné pristupovať veľmi opatrne a obozretne. Napriek lákavému poznaniu, že predmetná problematika bola už niekoľko krát spracovaná, je snaha o jej exaktnú definíciu veľmi problematická. Prvé pokusy definovať politickú stranu sa vzťahujú už do obdobia konca 18. storočia, ale napriek tomu i dnes je veľakrát možné konštatovať, že hľadanie adekvátnej a univerzálnej definície samotného pojmu je zložitá. Z tohto dôvodu existuje množstvo definícií, prístupov a pohľadov, ako v rámci poznaného, možno politickú stranu vhodne a explicitne vymedziť. Tieto pokusy v mnohom vychádzajú zo spoločného jadra, však v mnohom si niekoľkokrát protirečia. Politické strany preto možno chápať nasledovne:

- Strana je organizácia ľudí, ktorí sa zjednotili na nejakom konkrétnom princípe, keď všetci akceptujú a chcú uskutočniť národný záujem svojim špecifickým spôsobom. (E. Burke, 1770)
- Politická strana je dobrovoľne kreované združenie osôb so spoločnými záujmami. (M. Weber, 1919) Stranami je nazývané také združenie spočívajúce na (formálne) slobodnom získavaní členov za účelom zabezpečiť svojim vodcom vo vnútri zväzku moc a tým aj pre svojich aktívnych účastníkov ideálne ideové alebo materiálne uspokojenie. Prioritou týchto združení je získať politickú moc, s cieľom presadiť vecné ciele či osobný prospech alebo často krát obe zároveň. (M. Weber, 1931)²⁰
- Podstatou strany je získať a udržať moc (E. E. Schattschneider, 1942)
- Politické strany sú organizácie, ktoré vytvárajú miestne organizácie, usilujú o volebnú podporu verejnosti, plnia dôležitú úlohu pri výbere a „výchove“

¹⁹ Viac a podrobnejšie in. Tóth, R. *Politické strany*. FF UCM Trnava, 2002, s.3-5.

²⁰ Pozri: Weber, M. *Theory of Social and Economic Organization*. London, Hodge 1947; Weber, M. *Metodologie sociologie a politika*. OIKOYMENH, Praha, 1998, s. 246-296.

- politikov a zameriavajú sa na uchopenie alebo udržanie moci buď samostatne, alebo v koalícií s inými (J. La Palombara a M. Weiner, 1966)²¹
- Politická strana je skupina členov, ktorí sa usilujú v konkurenčnom boji získať politickú moc (J. Schumpeter, 1976)²²
  - Politická strana je tím, snažiaci sa kontrolovať vládu cez úrady získané voľbami; je to trhovo založená organizácia (J.A. Schlesinger, 1991)²³
  - Skupina ľudí, ktorí sú organizovaní na platforme spoločnej ideologickej pozície. Majú svoju presnú vnútornú štruktúru, mechanizmus vnútornej komunikácie a vzniku hierarchických stupňov vrátane vedenia. Z hľadiska ideologickej pozície vytvárajú politické programy, ktoré chcú realizovať v spoločenskej praxi (R. Tóth, S. Krno a P. Kulašík, 1992)²⁴
  - Strany sú mechanizmy, ktoré dodávajú štátu vládnucu elitu; formujú politickú doktrínu a programy; predstavujú mechanizmy vytvárajúce verejnú mienku, alebo spoločensky rozšírené názory; sú tiež mechanizmami spoločenskej integrácie v oblasti politického života (Z. Bauman, 1993)

Z nasledujúceho je potom zreteľné, že jednotlivé definície nie je možné obmedziť len na jednu oblasť. Definícia politickej strany musí vo svojom vnútri zahŕňať viacero aspektov združených v pojme politická strana. Na prvom mieste je to aspekt, ktorý zosobňuje úsilie politických strán o získanie, vykonávanie a udržanie politickej moci. Tento tzv. **mocenský prvok** sa objavuje v definíciách Maxa Webera, E. E. Schattschneidera, J. La Palombaru a M. Weinerja. Charakteristikou mocenského prvku definície politickej strany sa však vo svojich prácach venuje aj R. Aron.

Ďalším prvkom, ktorý sa objavuje v klasických pokusoch o charakterizovanie politickej strany je **organizačná zložka** politickej strany. Potrebu organizovania agregácie politických záujmov vo svojej definícii prízvukujú J. La Palombara, M. Weiner, ale za významnú súčasť definície ju pokladajú aj J. Schumpeter, ktorý hovorí o „*skupine členov*“, či J. A. Schlesinger, ktorý pokladá politickú stranu za „*tím, snažiaci sa kontrolovať*..“ a samotnú stranu chápe ako „*trhovo založenú organizáciu*“.

---

²¹ La Palombara, J.; Weiner, M.: *Origin and Development of Political Parties*. In: La Palombara, J.; Weiner, M (eds.) *Political Parties and Political Development*. Princeton, Princeton University Press, 1966.

²² Pozri: Schumpeter, J.A.: *Capitalism, Socialism and Democracy*. Allen and Unwin. London, 1976.

²³ Pozri: Schlesinger, J.A.: *Political Parties and The Winning Office*, The University of Michigan Press, 1994.

²⁴ Pozri: Tóth, R., Krno, S., Kulašík, P.: *Stručný politologický slovník*. UMB Banská Bystrica, 1992.

K významným faktorom v definíciách politických strán je tiež činiteľ, ktorý sa zameriava na **ideovú a programovú oblasť** pôsobenia a prínosu strán. „*Politická strana sa snaží o dobitie a vykonávanie moci v mene určitého ideologického programu*“ (Novák, 1997). Prioritu programového a ideologického aspektu možno nájsť v prístupoch E. Burka, ktorý hovorí „*o uskutočňovaní národného záujmu*“ a R. Tótha, S. Krna a P. Kulašíka, ktorí počiatkom deväťdesiatych rokov minulého storočia videli v politickej strane „*skupinu ľudí, ktorí sú organizovaní na platforme spoločnej ideologickej pozície*“. Ideologicko-programový aspekt definície politickej strany je významný taktiež z pohľadu definovania politických strán vznikajúcich na báze náboženskej integrácie a religiózneho podhubia. Z tohto dôvodu je potrebné podrobnejšie sa zamerať a rozobrať predovšetkým túto oblasť.

Ideologicko-programové kritériu klasifikácie politických strán vychádza z typológie politických strán, ktorej súčasťou sú aj ďalšie kritéria. Počnúc organizačným kritériom, vývojovým a končiac pozičným kritériom straníckej typológie. Ideologicko-programové kritérium je v tomto zmysle spojené s koncepciou tzv. straníckych rodín (party families), ktoré presne definujú vo svojej publikácii *Úvod do studia politickej vedy*, L. Cabada a M. Kubát. Stranícke rodiny sú skupiny strán s výrazne odlišnou ideologicko-programovou totožnosťou. Táto koncepcia vychádza z troch základných kritérií. Tieto kritéria možno vymenovať na základe *genetického, materiálneho a organizačného* vymedzenia (Cabada, Kubát, 2002:239-240)

Genetické kritérium je výrazom podobnosti medzi stranami, ktoré sa objavilo predovšetkým v procese ich organizovania. Politické strany vznikali za veľmi podobných historických podmienok a napriek tomu, že reprezentovali rôzne skupiny spoločnosti, ich kreovanie prebiehalo zvyčajne podobným spôsobom. Týmto spôsobom v minulosti vzniklo napríklad dnes už klasické rozdelenie politických strán na pravicu a ľavicu. Podobnosť je však možné vidieť taktiež v kreovaní náboženských politických strán, teda strán založených na religióznom ideologickom princípe. Pokiaľ je však potrebné obozretne rozlišovať triedny základ (objavuje sa najmä v minulosti) a programový (prevládajúci v súčasnosti) v prípade delenia politických strán na ľavicu a pravicu tento sa v prípade náboženského aspektu stáva v podstate irelevantným, keďže programová a ideová základňa je v tomto prípade identická.

Materiálne kritérium je bytostne prepojené s genetickým kritériom, keďže politické strany patriace do jednej z menovaných základných straníckych rodín usilujú o realizáciu podobných programových požiadaviek. Každá z nich takto používa pre ne typický katalóg problémových okruhov, ktoré vychádzajú z ideologickej podstaty ich existencie.

Organizačné kritérium je spojené s formovaním prednostne tzv. nadnárodných („nadštátnych“) stranických organizácií združujúcich politické strany podľa ich príslušnosti ku stranickým rodinám. V tomto prípade ide predovšetkým o rôzne celoeurópske či celosvetové stranické organizácie, taktiež o európske politické strany súvisiace s Európskou úniou respektíve pôsobiacich na pôde Európskeho parlamentu (EPP, PES a iné).

Funkcie politických strán

Podobne ako pri pokusoch jednoznačne definovať politickú stranu sa objavujú rôzne pohľady, spôsoby a prístupy definovania, tak aj v prípade určenia charakteristických funkcií a úloh politických strán sa stretávame s rôznymi pohľadmi na danú problematiku.

Jedným z nich je príklad rozdelenia funkcií podľa M. Nováka, ktorý nadväzuje na štruktúralno-funkcionalistickú analýzu Gabriela A. Almonda zo šesťdesiatych rokov minulého storočia a ponúka nasledovný výpočet primárnych úloh politických strán. Almondova analýza funkcií politického systému, ktorá tvorí jadro jeho práce a je aplikovateľná aj pre potreby vymedzenia funkcií politických strán. Všeobecne je známe, že Almond v snahe určiť hranice politického systému použil vo svojej teórii pomocné kategórie vstupov a výstupov. Tieto následne ešte podrobnejšie rozpracoval. Výsledkom je sústava vstupov tj. politická socializácia, artikulácia záujmov, agregácia záujmov a politická komunikácia a taktiež sústava výstupov tj. tvorba pravidiel-noriem, aplikácia pravidiel-noriem a posudzovanie (hodnotenie) pravidiel-noriem.²⁵

V rámci sústavy vstupov následne pre potreby vymedzenia funkcií politických strán možno uvažovať v nasledovne. Pod *politickou socializáciou* sa rozumie snaha politických strán o začlenenie jedincov (občanov) do štruktúr danej politickej strany resp. presvedčiť čo najväčšiu skupinu občanov k tomu, aby sa stali súčasťou voličského elektorátu politickej strany. Prenesenom výklade z pôvodného vymedzenia charakteristického pre politický systém, možno tiež konštatovať, že politická strana učí občana, „*aké normy a hodnoty spoločnosť uznáva a čo pokladá za ich porušenie ... čo je a čo nie je akceptovateľné. Je tak vymedzený priestor, v ktorom sa jedinec spolu s inými (spolu straníkmi) má pohybovať v súlade s všeobecne prijímanými normami a pravidlami. Súčasne politická socializácia*

---

²⁵ Viac pozri Almond, G.A.: Comparative Political Systems. *Journal of Politics*, vol. 18, n. 3, 1956 p. 391-409; Almond, G.A.: A Functional Approach to Comparative Politics. In: Susser, B. (ed.): *Approaches to the Study of Politics*. Macmillan. New York 1992 p. 209-270.

ponúka členom (politickéj strany) súbor štandardov a hodnôt, ktoré vymedzujú základný pomer k politickému systému.“ (Almond, 1992:232-236)

Pod *artikuláciou záujmov* aplikovanou na politické strany sa rozumie predovšetkým programová činnosť politických strán, ktorá v sebe zahŕňa určovanie programových priorít strán, ideologickú orientáciu či presadzovanie požiadaviek, potrieb, snov a vízií formulovaných členmi politickej strany nezriedka sa však realizujú predstavy len úzkeho vedenia danej politickej strany.

V kategórii *agregácie záujmov* môžeme hovoriť o hľadani konsenzu vyššie spomenutých a artikulovaných záujmov jednotlivých členov strán, frakcií, vedenia, ktoré sa pre potreby vypracovania ucelenej programovej línie strany musia zjednotiť. Výsledkom tejto činnosti je následne program politickej strany, ktorý v sebe v ideálnom prípade zahŕňa všetky dopredu artikulované záujmy jej členov.

Poslednou kategóriu je *politická komunikácia*. Vzhľadom k politickému systému „Almond koncipoval politickú komunikáciu ako funkciu, ktorá je (a musí byť) z logiky svojho vzťahu k iným politickým funkciám a vzhľadom zásadnému významu pre každý politický systém rozhodujúca pre uchovanie hraníc medzi politickým systémom a spoločnosťou. Komunikačnú funkciu je preto možné prirovnať k funkcii, ktorú v ľudskom tele zabezpečuje cirkulácia krvi; to čo komunikačné toky prenášajú, vyživuje celý spoločenský systém.“ (Říchová, 2000:73) V prípade, keď toto z pozície politického systému aplikujeme pre oblasť politických strán môžeme ešte podrobnejšie rozlišovať medzi politickou komunikáciou vo vnútri samotnej strany, ktorá slúži k efektívnejšiemu realizovaniu najmä agregácie záujmov a taktiež vo vzťahu k politickým protivníkom, občanom – voličom, politickému systému a pod.

V rovine Almondom prezentovaných a spomínaných funkcií výstupov politických systémov možno tieto podobne preniesť a aplikovať pre potreby funkcií politických strán. Obdobne ako v prípade politického systému aj pri politických stranách a výstupoch ich činnosti je dovolené uvažovať v línii tvorby pravidiel/noriem, ktoré sa odvíjajú od programu a ideológie politickej strany. Pokračujúc snahou o ich aplikáciu formou kreovania zákonov v rámci legislatívneho procesu a pod. a následným rozhodovaním s prihliadnutím na vytvorené, prijaté pravidlá/normy.

Ďalším pohľadom je von Beymeho²⁶ analýza, ktorý sa vo svojich prácach prikláňa k redukcii funkcií politických strán na štyri kľúčové. Tými to sú: *funkcia vymedzenia cieľa, funkcia agregácie spoločenských záujmov, funkcia mobilizácie a socializácie občanov, funkcia regrutovania elít a vytvárania vlády*. (Říchová, 2002:91) Na prvý pohľad je zreteľné, že von Beymeho zoznam funkcií sa podobá vyššie uvedenej charakteristike G. A. Almonda. Opätovne sa v nej objavuje funkcia agregácie záujmov respektíve socializácie občanov, ktorá je však doplnená o atribút ich následnej mobilizácie. Podobnosť je možné nájsť aj v prípade funkcie vymedzenia cieľov, ktorá sa do veľkej miery môže stotožniť s Almondom prezentovanou artikuláciou záujmov. Funkcia regrutovania elít a vytvárania vlády má následne za úlohu formovanie tímu, ktorého úlohou je realizovať záujmy a požiadavky členov politickej strany a jej voličov. V porovnaní s už spomenutým Almondovým výpočtom táto funkcia zahrňuje predovšetkým oblasť funkcie výstupov tj. tvorbu, aplikáciu a rozhodovanie o normách a pravidlách.

Zreteľne odlišný výpočet úloh a funkcií politických strán, oproti predošlým, ponúkajú poľský politológovia A. Antoszewski a R. Herbut²⁷. Prvú kategóriu v ňom tvoria **sociálne funkcie**, ktoré sa sústreďujú na formovanie lojality voličstva s danou politickou stranou, ktorá následne garantuje možnosť preniknutia takejto strany do parlamentu respektíve vlády. Následne sa takto umožní realizácia ich záujmov a požiadaviek. Sociálna funkcia prebieha primárne formou rôznych expresívnych, mobilizačných a integračných činností, ktoré sa v praxi prostredníctvom stanovenia volebnej stratégie danej politickej strany za účelom získania, čo najväčšieho počtu voličských hlasov. Druhou kategóriou sú **štátne (verejné) funkcie**. Úlohou týchto je získanie politického vplyvu, štátnych a verejných úradov a možnosti ovplyvňovať, realizovať a v neposlednom rade si i prispôsobovať štátnu politiku s cieľom realizovať svoj volebný (politický) program. Súčasťou tejto funkcie sú koalíčné stratégie a programové stratégie. Koaličná stratégia slúži k zabezpečeniu parlamentných a vládnych postov, programová stratégia sa zameriava na kreovanie politického programu strany. Tretiu kategóriu zahrňujú **organizačné funkcie**, ktoré sú reprezentované úsilím straníckej reprezentácie zabezpečiť prežitie strany, samostatnej organizácie v rámci spoločnosti. Za týmto účelom si stanovuje vlastné organizačné stratégie. (Cabada, Kubát 2002:241-242)

---

²⁶ Pozri: Beyme, von K.: *Political Parties in Western Democracies*. Aldershot, Gower 1984.

²⁷ Pozri: Antoszewski, A; Herbut, R.: *Encyklopedia politologii. Tom 3, Partie i systemy partyjne*. Zakamycze – Krakow, Kantor Wydawniczy Zakamycze 1999.

V prostredí slovenskej politológie²⁸ sa sformovalo nasledovné vymedzenie funkcií politických strán, ktoré možno zhrnúť do nasledujúcich kategórií.

Stabilizujúce funkcie politických strán. V rámci tohto vymedzenia sa má politická strana zameriavať prednostne na garanciu zastupiteľskej demokracie, vytváranie kontinuity sociálneho a organizačného vývoja, poskytovať priestor pre realizáciu hodnotového kolektivismu (priestor stretnutí, artikulácie a agregácie záujmov), integráciu a regrutáciu občanov z dôvodu snahy ovplyvniť fungovanie štátu na rôznych stupňoch vertikálnej a horizontálnej štruktúry štátu. Poslednou oblasťou v tomto je činnosť zameraná na internacionalizáciu spoločnosti a štátu, na základe ktorej sa primárne politické strany a následne aj štáty integrujú do medzinárodných straníckych alebo vládnych organizácií.

Funkcie meniace spoločenský organizmus sú ďalším súborom definujúcim úlohy politických strán. V rámci neho politické strany napr. vytvárajú alternatívy vládnutia a reprezentujú rôzne formy vládnutia, zabezpečujú zmeny tj. striedaním vládnych strán umožňujú uskutočňovanie politických zmien v politickom systéme. Mobilizácia občanov sa zameriava na získanie voličskej podpory a vyjadrenia súhlasu so straníckou politikou. Na druhej strane však do istej miery stavia proti sebe občanov, ktorí sa púšťajú do vzájomného „boja“. Tento je v najmiernejšej forme prezentovaný vo forme aktívnej účasti na voľbách, aktívnou účasťou na mítingoch či radikálnejšie rušením mítingov politických oponentov či priamym zaangažovaním sa v medzistraníckych konfliktoch (bitkách). V rámci tohto možno tiež zaradiť snahu politických strán predchádzať spomenutým radikálnym výstupom a to formou organizovania politického konfliktu, čo znamená, že politické strany sa snažia zabraňovať živelným prejavom politického boja o moc, tým že mu dávajú pravidlá vrátane zmierenia sa s prípadnou prehrou. Vo vzťahu k občanom možno v tomto výpočte funkcií vymedziť nasledovné. Prostredníctvom sprostredkovania hlasu občanov sa tieto vyjadrujú k straníckemu výberu kandidátov do zastupiteľských orgánov, ktorí po praktickom odstránení priamej demokracie zaujímajú miesto medzi občanmi a mocou. Poslednou oblasťou je formovanie verejnej mienky zo strany politických strán. Tieto sa snažia o vytvorenie pozitívneho obrazu o svojej činnosti a programe. Usilujú sa tiež o vlastné pretváranie verejnej mienky, ktorá by slúžila vyhovovala záujmom danej strany.

V rámci *kombinovaných funkcií* sa politické strany zameriavajú predovšetkým na identifikáciu spoločenských hodnôt, ktorá sa sústreďuje na analyzovanie hodnôt v spoločnosti,

---

²⁸ V tomto smere predovšetkým práca Tóth, R.: *Politické strany*. UCM Trnava 2002 s. 33-36.

ktoré ju formujú, zjednocujú, stabilizujú v niektorých prípadoch však pôsobia i negatívnom smere. Politické strany sa následne snažia aktívne vplývať na formovanie týchto hodnôt, snažia sa tieto hodnoty hierarchizovať a vysielajú tak signály smerom k verejnosti o tom, ktoré hodnoty považujú za správne, nemenné a naopak, ktoré sú pre ne z hľadiska napríklad ich teistického pohľadu (v kontexte náboženských politických strán) a priori neprijateľné. Ďalšou súčasťou kombinovaných funkcií je politická socializácia, ktorá v prípade politických strán, tak ako to bolo spomínané v prípade výpočtu funkcií G.A. Almonda, prispieva k socializácii občanov. Politické strany sa svojou činnosťou snažia učiť občana demokracii (v prípade demokratických foriem vlády) alebo sa tiež snažia presvedčiť občana o výhodnosti a potrebe zachovania súčasnej i keď nedemokratickej formy vlády akéhokoľvek zamerania. Následne sa možno konštatovať, že v rámci politickej socializácie je *„najdôležitejšou úlohou politických strán primäť občana k jeho stotožneniu sa s existujúcim politickým systémom, vrátane ochoty jeho obrany.“* (Tóth, 2002:35) Vytváranie politických príležitostí a teda špecifická forma zastupiteľskej demokracie vo vnútri politických strán je ďalšou z radu funkcií. Na základe nej sa vytvára stav, v ktorom je umožnené presadiť sa v oblasti štátnej správy či samosprávy len prostredníctvom priamej participácie v rámci činnosti danej politickej strane, alebo v prípade spoluúčasti na aktivitách strany. Organizovanie stranického života, kampaní či spoluúčasť na príprave politických programov a stratégií zlepšuje politické zručnosti občanov, svojim spôsobom selektuje spoločnosť na tých, ktorí parafrázujúc slovami Maxa Webera žijú z politiky alebo pre politiku. Participácia občanov na činnosti politických strán však i obmedzuje ich *„prirodzené vnímanie sveta, pretože ich zaväzuje k organizačnej aj ideovej podpore vlastnej strany.“* (Tóth, 2002:35) V ďalších kategóriách sa ešte objavujú vyhľadávanie a získavanie vodcov a vytváranie vízií, ktoré obe úzko súvisia s ideologicko-programovým zameraním strany respektíve s dôveryhodnosťou danej politickej strany. Často práve správne zvolená ideológia, program či „ideálny“ vodca politickej strany, má najväčší vplyv na úspech či neúspech činnosti strany. Po prípadnom úspechu sa strana podieľa na formovaní vlády (samostatne alebo v koalícii). V prípade volebného neúspechu sa politické strany zameriavajú predovšetkým na kontrolu moci, vykonávanú víťaznou stranou, koalíciou. Tento postoj *„vyplýva z ich túžby po moci a teda (automaticky) z kritického pohľadu na moc, ktorá je spravovaná iným subjektom.“* (Tóth, 2002:36)

Pri výpočte funkcií koncipovaných R. Tóthom však okrem spomenutých funkcií zohráva významnú úlohu, podobne ako v štruktúralno-funkcionalistickej analýze politického systému (politických strán) G.A. Almonda, *politická komunikácia*. Na rozdiel od Almonda

však v spomínanom prípade netvorí jednu z funkcií, ale má významné postavenie (miesto) v oblasti realizácie vyššie spomenutých funkcií. Práve kvalita komunikácie (politickej komunikácie) sa odráža v postavení politickej strany v politickom systéme. Spôsoby pôsobenia politickej komunikácie v kontexte s funkciami vyjadril v piatich rovinách.

Prvou z nich je rovina vo *vnútri politickej strany*. Vnútrostranícka komunikácia je prednostne založená na nerušenom toku informácií medzi straníckou centrálou a jednotlivými miestnymi pobočkami. Komunikácia prebieha zdola nahor, však dominantné strategické rozhodnutia majú smer opačný. Schopnosť efektívnej vnútornej komunikácie sa potom odzrkadľuje primárne vo vnímaní stability a jednoty danej politickej strany voličmi či predstaviteľmi konkurencie v boji o politickú moc.

Druhá rovina komunikácie prebieha *medzi politickými stranami*. V tomto smere je dôležité, aby sa v očiach voličov nestala príliš izolacionistickou z dôvodu neschopnosti komunikovať s inými politickými stranami a tak sa stávala s hľadiska koaličného potenciálu a možného získania moci, irelevantnou. Druhú stranu medzistraníckej komunikácie tvorí aj zásadovosť postojov reprezentantov danej strany vo vzťahu k iným politickým stranám. Častá zmena môže viesť k strate dôveryhodnosti a následnému mocenskému úpadku.

Tretia rovina sa zameriava na *komunikáciu strany vo vnútri politického systému*. Táto prebieha na jednej strane najmä medzi politickou stranou a štátom v menšej miere potom s ďalšími subjektmi ovplyvňujúcimi politický systém a ktoré majú „*politickú, ekonomickú, kultúrnu, či náboženskú podstatu*.“ (Tóth, 2002:38) V tomto smere sa objavuje možnosť prepojenia politických strán s neštátnymi organizáciami napr. odbormi (socialistické strany), mládežníckymi či menšinovými združeniami (liberálne strany) alebo cirkvami alebo náboženskými komunitami (náboženské politické strany).

Štvrtú rovinu predstavuje *komunikácia zameraná vo vzťahu k verejnosti*, kde strana ak chce uspieť musí viesť neustály dialóg tak so svojimi prívržencami ako aj v nezanedbateľnej miere i so svojimi odporcami. Dôležitosť tohto permanentného kontaktu spočíva predovšetkým vo smere prezentácie vlastnej programovo-ideologickej línie a vlastnej „*životaschopnosti*“ a taktiež v snahe získať, čo najväčšiu podporu potencionálneho elektorátu.

Poslednou oblasťou je *komunikácia vo vzťahu k zahraničiu*. Táto prebieha primárne na pôde medzinárodných straníckych organizácií tzv. straníckych rodín, ale taktiež vo vzťahu k zahraničným štátnym ako i mimovládny organizáciám.

Dôležitosť efektívnej politickej komunikácie na úrovni strán, tak ako ju prezentovali Almond alebo Tóth, ale aj Karl W. Deutsch, H. D. Lasswell a A. C. Isaak²⁹, je zvýraznená i faktom, že „komunikačné zlyhanie je interpretované ako prejav zníženej schopnosti plniť predtým spomenuté funkcie, čo môže viesť k zhodnoteniu strany ako neschopnej vládnuť v štáte.“ (Tóth, 2002:38)

Ďalšiu oblasť výskumu politických strán tvorí typologizácia politických strán a štúdium histórie vzniku politických strán. Typologizáciou strán sa zaoberali najmä zo začiatku minulého storočia M. Weber a neskôr jeho koncepciu rozpracoval S. Neumann. Tento rozlišoval politické strany na strany individuálnej reprezentácie a na strany sociálnej integrácie. Jeho typologizáciu neskôr v druhej polovici 20. storočia rozšíril M. Duverger³⁰ a významne tak prispel k štúdiu vnútrostraníckej organizácie. Podľa náčrtu Duvergerovej koncepcie typologizácie politických strán možno vytvoriť základnú schému politických strán, v ktorej sa politické strany delia podľa cieľov a charakteru svojho vzniku (na patronátne, triedne, svetonázorové, programové a platformové), podľa sociálnych aspektov organizačnej štruktúry (elitárske, masové, masové integračné, kádrové a tzv. party machine) a podľa sociodemokratických znakov (záujmové a všeľudové – podľa politickej orientácie).³¹ S predmetom typologizácie ešte úzko súvisí i oblasť histórie politických strán a historických premien typov politických strán. Všetky spomenuté oblasti sú však už mimo rámca výskumu predloženej práce. V krátkosti sa im však ešte bude venovať časť, ktorá bude zameraná na vymedzenie a definovanie náboženskej politickej strany ako špeciálneho typu rodiny politických strán.

Definícia náboženskej politickej strany

Ako už prípade definície politickej strany, jednou z najvýznamnejších príčin kreovania politických strán ako takých, bola snaha či požiadavka o sprostredkovanie kontaktu medzi

---

²⁹ Viac o Teórii komunikácie, ktorá vysvetľuje dôležitosť efektívneho prenosu informácie medzi komunikátorom (politická strana) a recipientom (občan, volič) a teda i význam politickej komunikácie v medziach politického systému pozri Říchová, B.: *Přehled politologických teorií*. Portál. Praha 2000 s. 83-94; Deutsch, K.W.: *Nervy vlády*. Svoboda. Praha 1971 s.234-290.

³⁰ Pozri Duverger, M.: *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. John Wiley and Son. New York – London – Sydney, 1965.

³¹ Podrobnejšie sa problematike typologizácie venujú Fiala, P; Strmiska, M.: *Teorie politických stran*. Barrister and Principal. Brno 1998 s. 81-82; Říchová, B.: *Úvod do současné politikologie*. Portál. Praha 2002 s. 91-93; Tóth, R.: *Politické strany*. UCM Trnava 2002 s. 41-50; Horváth, P.: *Úvod do porovnávací politikologie*. In. Tóth, R.: *Úvod do politických vied*. Smaragd. Bratislava 2005, s. 89-96.

mocou a verejnosťou, presnejšie vymedzenie vzťahu občan a politika. Z tohto následne vyplývajú najvýznamnejšie úlohy a funkcie politických strán v politickom systéme. Odvodiac od tohto s prihliadnutím na definovaný vzťah monoteistických náboženstiev na svetský život spoločnosti možno vygenerovať i definíciu náboženskej politickej strany.

S prihliadnutím na časť venujúcej sa definícii politických strán je dôležité povedať, že tak isto v prípade vymedzenia pojmu politickej strany v náboženskom kontexte je potrebné prihliadať na už spomenuté dôležité aspekty pôsobenia politickej strany. V prvom rade tak, ako v prípade sekulárnych politických strán i v prípade náboženských politických strán zohráva významnú úlohu tzv. mocenský prvok to znamená, že daná politická strana sa primárne snaží získať a následne si i udržať politickú moc. Podobne ako v prípade definície politickej strany má významné miesto i organizačná zložka politickej strany, keďže tak ako už spomenutých prístupoch J. La Palombaru či M. Weinera, je aj v prípade politických strán religiózneho charakteru nevyhnutné k naplneniu stanovených cieľov, aby tieto vytvárali miestne organizácie, usilovali o volebnú podporu verejnosti, plnili dôležitú úlohu pri výbere a „výchove“ politikov a zameriavali sa na uchopenie alebo udržanie moci buď samostatne, alebo v koalícii s inými.³² Poslednú oblasť tvorí ideové a programové kritérium. Spomenuté už bolo, že politická strana sa v snahe o získanie moci opiera o ideologický program či inak povedané snaží sa o vykonávanie moci v mene určitej ideológie.³³

V prípade nami skúmanej oblasti je práve ideologicko-programové kritérium kľúčovým v stanovení definície. Prihliadnuc na vypovedané tak možno konštatovať, že náboženská politická strana je organizácia ľudí (E. Burke) či dobrovoľné vzniknuté združenie osôb so spoločnými záujmami (M. Weber) a hodnotami, reprezentovanými konkrétnou konfesiou; usilujúcim sa o podporu verejnosti (J. La Palombara a M. Weiner) za účelom v konkurenčnom boji získať politickú moc (J. Schumpeter). V prípade náboženských politických strán však zohráva významné miesto i sprostredkovávanie teistického programu a božích zákonov v rámci legislatívneho procesu či následne v rámci výkonu moci v oblasti exekutívy.

Náboženské strany tak vo svojej činnosti naplňujú všetky už spomenuté funkcie politických strán, ktoré boli už uvedené počnúc Almondom, Antoszevskim a Herbutom, von Beymem a končiac Tóthom. V prípade náboženských strán tak môžeme hovoriť o funkciách artikulácie a agregácie záujmov, ktoré sa primárne orientujú na religiózne problémové

³² Viac pozri La Palombara, J.; Weiner, M.: *Origin and Development of Political Parties*. In: La Palombara, J.; Weiner, M (eds.) *Political Parties and Political Development*. Princeton, Princeton University Press, 1966.

³³ Pozri Novák, M.: *Systémy politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. SLON Praha 1997.

okruhy, predovšetkým rodina, náboženské vzdelanie a otázky práva, morálky a etiky. Špecifických oblastiach (regiónoch) sa potom objavujú i regionálne odlišnosti v programových cieľoch daných strán napr. ochrana a rozširovanie osadníckych komunit na Izraelom okupovaných územiach (Guš Emunim, Kach apod.), zápas za oslobodenie územia spod cudzej nadvlády (Sinn Fein, politické vedenie Hamas apod.). V rámci agregácie záujmov v prípade náboženských politických strán majú významné postavenie náboženské autority tej ktorej konfesie, ktoré sa aktívne zapájajú do kreovania programov strán. Programy tak zvyčajne úzko vychádzajú z náboženských tradícií či taktiež so svätých náboženských textov daných relígií.

V oblasti politickej socializácie sa tieto politické strany primárne snažia o začlenenie jedincov (občanov) do štruktúr danej politickej strany resp. presvedčiť, čo najväčšiu skupinu občanov k tomu, aby sa stali súčasťou voličského elektorátu politickej strany. Taktiež možno v tomto smere hovoriť o výchovnej úlohe politických strán, ktoré svojim programom spolu s náboženskými autoritami učia človeka správania a konaniu v zmysle božích zákon, noriem a pravidiel, ktoré okrem svätých textov a pravidelných kázní sú aj súčasťou politických programov strán. V prípade priamej participácie týchto strán v rámci legislatívy a exekutívy sa tieto pôvodne náboženské normy stávajú súčasťou právneho poriadku štátu a tak i výrazne determinujú nie len politickú socializáciu ale aj spoločenskú socializáciu človeka. V rámci funkcií politickej komunikácie (Almond) a regrutovania elít či vytvárania vlády (von Beyme) sa náboženské politické strany správajú podobne ako strany sekulárne. Rozdiel môže byť v prípade straníckych elít, kde v rámci akéhosi duchovného vedenia strany môžu a často i pôsobia náboženské autority či laický náboženský učenci z daných konfesií (rabíni, kňazi, ulama/ulema), ktorí sa aktívne zapájajú predovšetkým do práce v oblastiach agregácie a artikulácie záujmov.

Na základe tejto definície je možné konštatovať, že náboženské politické strany sú súčasťou pluralitného straníckeho systému a svojou definíciou sa výrazne neodlišujú od sekulárnych politických strán. Toto isté možno konštatovať aj v prípade ich funkcií úloh v spoločnosti a politickom systéme, i keď v tomto smere sa objavujú odlišnosti prameniace z rozdielnych postojov a chápania nadsadenosti náboženstva, presnejšie Boha nad svetským a tak i politickým životom, systémom. Podrobnejšie o programoch a typológií náboženských politických strán v kontexte všeobecnej používanej typológie politických strán, ako aj o príkladoch konkrétnych náboženských politických strán či sociologickej determinácií ich elektorátu sa budú venovať ďalšie časti pripravovanej dizertačnej práce.

BIBLIOGRAFIA:

1. Almond, G.A.: A Functional Approach to Comparative Politics. In Strusser, B. (ed.): *Approaches to the Study of Politics*. Macmillan. New York, 1992 p. 209-270.
2. Antoszewski, A.; Herbut, R.: (eds.) *Encyklopedia politologii. Tom 3, Partie i systemy partyjne*. Zakamycze-Krakow, Kantor Wydawniczy Zakamycze, 1999.
3. Aron, R.: *Demokracie a totalitarismus*. Atlantis, Brno 1993.
4. Beyme, von K.: *Political Parties in Western Democracies*. Aldershot, Gower 1984.
5. Cabada, L.; Kubát, M. a kol.: *Úvod do studia politické vědy*. Eurolex Bohemia, Praha 2002.
6. Čejka, M.: *Judaizmus, politika a Štát Izrael*. MPÚ Brno 2002.
7. Čejka, M.: *Izrael a Palestina. Minulost, současnost a směřování blízkovýchodního konfliktu*. Centrum strategických studií. Brno 2005.
8. Deutsch, K.W.: *Nervy vlády*. Svoboda. Praha 1971.
9. Duverger, M.: *Political Parties. Their Organization and Activity in the Modern State*. John Wiley&Son. New York-London-Sydney, 1965.
10. Eliade. M.: *Dějiny náboženského myšlení I.-III.* OIKOYMENH, Praha 1997.
11. Fiala, P.; Strmiska, M.: *Teorie politických stran*. Barrister&Principal. Brno 1998.
12. Grawitzová, M., Leca, J. (ed.): *Rozprava o politickej vede I. KM-system*. Prešov 1999.
13. Haeri, Sh. F.: *Islam*. Media Klub IKAR, Bratislava 2000.
14. Hammudah, A.: *Zaostřeno na islám*. Internacional book centre. Kuvajt 1993.
15. Heywood, A.: *Politické ideologie*. Eurolex Bohemia. Praha 2005.
16. Hirst, D.: *Puška a olivová ratolest*. BB/art. Praha 2005.
17. Huntington, S.P. *Střet civilizací*. RYBKA PUBLISHERS, Praha 2001.
18. Jandourek, J.: *Úvod do sociologie*. Portál. Praha 2003.
19. La Palombara, J.; Weiner, M.: *Origin and Development of Political Parties*. In: La Palombara, J.; Weiner, M (eds.) *Political Parties and Political Development*. Princeton, Princeton University Press, 1966.
20. Kepel, G.: *Boží pomsta*. Atlantis. Brno 1996.
21. Klíma, M.: *Volby a politické strany v moderních demokraciích*. Radix. Praha 1998.
22. Krsková, A.: *Štát a právo v európskom myslení*. IURA EDITION. Bratislava 2002.
23. Küng, H.: *Dejiny katolíckej cirkvi*. SLOVART, Bratislava 2003.
24. Küng, H; Ess, J. v.: *Křesťanství a islám*. Vyšehrad, Praha 1998.
25. Lord, Ch.: *Politika*. Karolinum. Praha 1999.
26. Mendel, M.: *Islámská výzva*. Atlantis. Brno 1994.
27. Mendel, M.: *Náboženství v boji o Palestinu*. Atlantis. Brno 2000.
28. Novák, M.: *Systém politických stran. Úvod do jejich srovnávacího studia*. SLON, Praha 1997.
29. Říchová, B.: *Úvod do současné politologie*. Portál. Praha 2002.
30. Říchová, B.: *Přehled politologických teorií*. Portál. Praha 2000.
31. Sartori, G.: *Srovnávací sociální inženýrství*. SLON, Praha 2000.
32. Sartori, G. *Strany a stranické systémy. Schéma pre analýzu*. CKD. Brno 2005.
33. Schumpeter, J. A.: *Capitalism, Socialism and Democracy*. Allen&Unwin. London 1976.
34. Tóth, R.: *Politické strany*. UCM Trnava 2002.
35. Tóth, R., Krno, S., Kulašík, P.: *Stručný politologický slovník*. UMB Banská Bystrica, 1992.
36. Tóth, R.: *Úvod do politických vied*. Smaragd. Bratislava 2005.
37. Weber, M. *Metodologie sociologie a politika*. OIKOYMENH, Praha, 1998.
38. Weber, M. *Theory of Social and Economic Organization*. London, Hodge 1947.